

Маја Димитријевић

Читанка 3

Српски језик
за трећи разред основне школе

ЧИТАНКА 3

Српски језик за трећи разред основне школе

Ауторка

Доц. др Маја Димитријевић

Илустрације

Синиша Бановић, *Shutterstock*

Илустрација на корици

Синиша Бановић

Рецензенти

Доц. др Марија Цвијетић Вукчевић, Педагошки факултет у Сомбору, Универзитет у Новом Саду

Ивана Мијић Немет, Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Нови Сад

Др Гордана Рацков, ОШ „Свети Сава“, Кикинда

Марија Симеуновић, ОШ „Младост“, Београд

Издавач

Вулкан издаваштво – Вулкан знање

Господара Вучића 245, Београд

www.vulkanznanje.rs

За издавача

Мирослав Јосиповић, Ненад Атанасковић, Саша Петковић

Директор

Нада Осмајић

Главни уредник

Марина Обрадовић

Извршни уредник

Божана Мирков

Уредништво

Вулкан знање

Лектура

Редакција Вулкан знања

Коректура

Др Жаклина Дувњак Радић

Ликовни уредник

Предраг Ивановић

Графичко обликовање

Предраг Ивановић

Дизајн корица

Слободан Стојичић

Штампа

Ротографика, Суботица

ISBN 978-86-10-05092-9

Copyright © Вулкан издаваштво, Вулкан знање, Београд, 2024.

Ниједан део ове књиге, ни у целини ни у деловима, не сме се умножавати, прештамповати или на било који начин дистрибуирати, укључујући и фотокопирање, снимање и сл., без дозволе аутора и издавача. Сва права задржана.

Драги ученици,

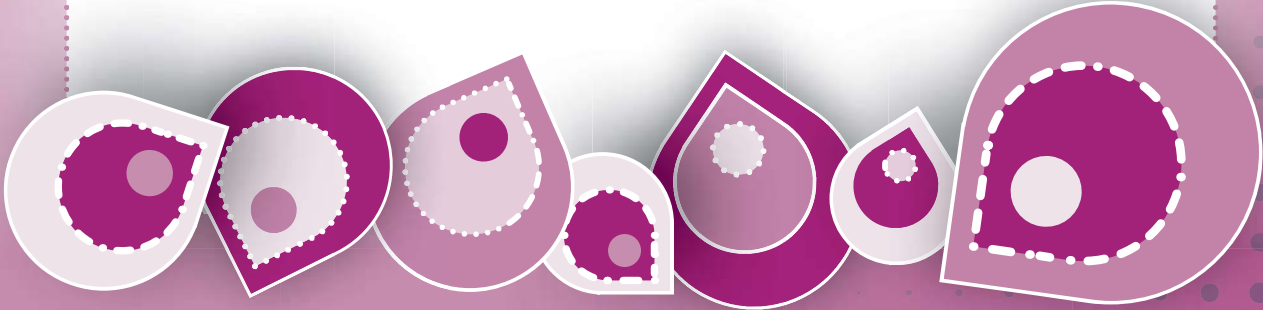
У овој читанци налази се много занимљивих текстова. Неки су настали у давна времена, неки су скоро написани. И једни и други су пуни необичних, узбудљивих и забавних догађаја.

Уживаћете и у лепим описима природе. Упознаћете се са књижевним ликовима и њиховим особинама.

Сазнаћете и неке занимљивости из живота писаца. Открићете које још песме, приче и романе можете да потражите у библиотеци или књижари.

Читање је важна, лепа и корисна навика. Зато упорно и са задовољством читајте, маштајте и размишљајте о ономе што сте прочитали!

Ауторка

ВОДИЧ КРОЗ УЏБЕНИК

Разговарамо о тексту

Стварамо

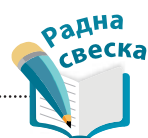
Вежбамо

Учимо

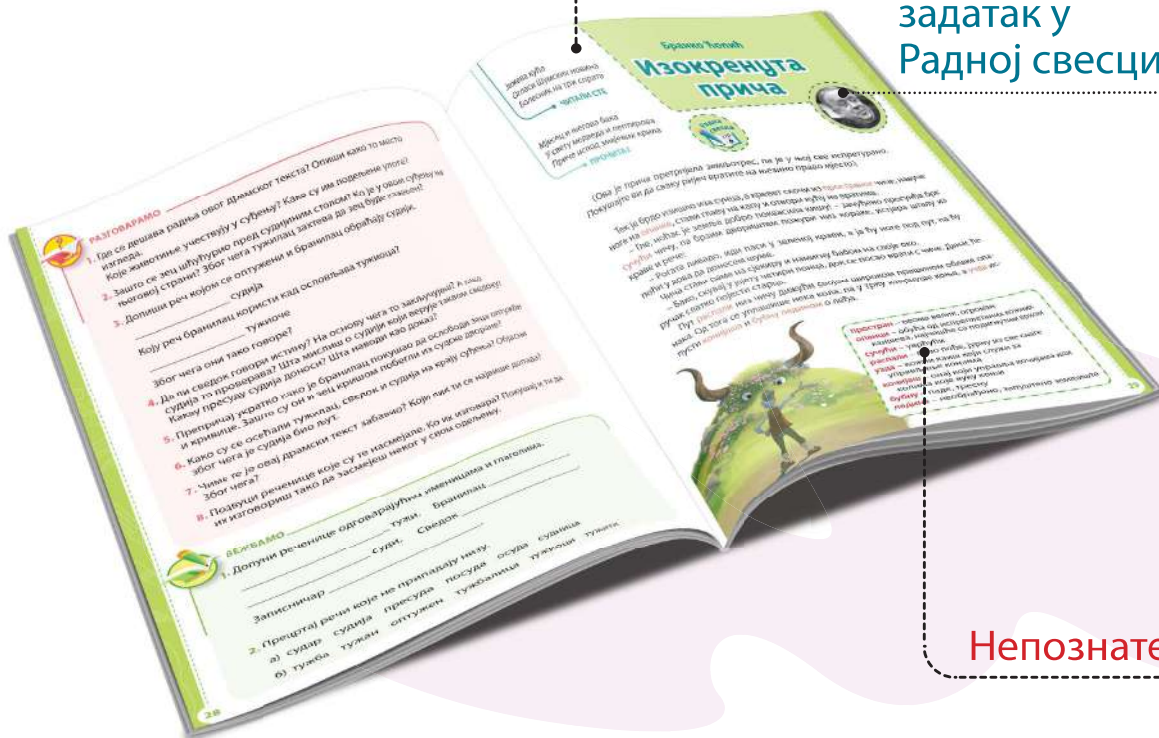
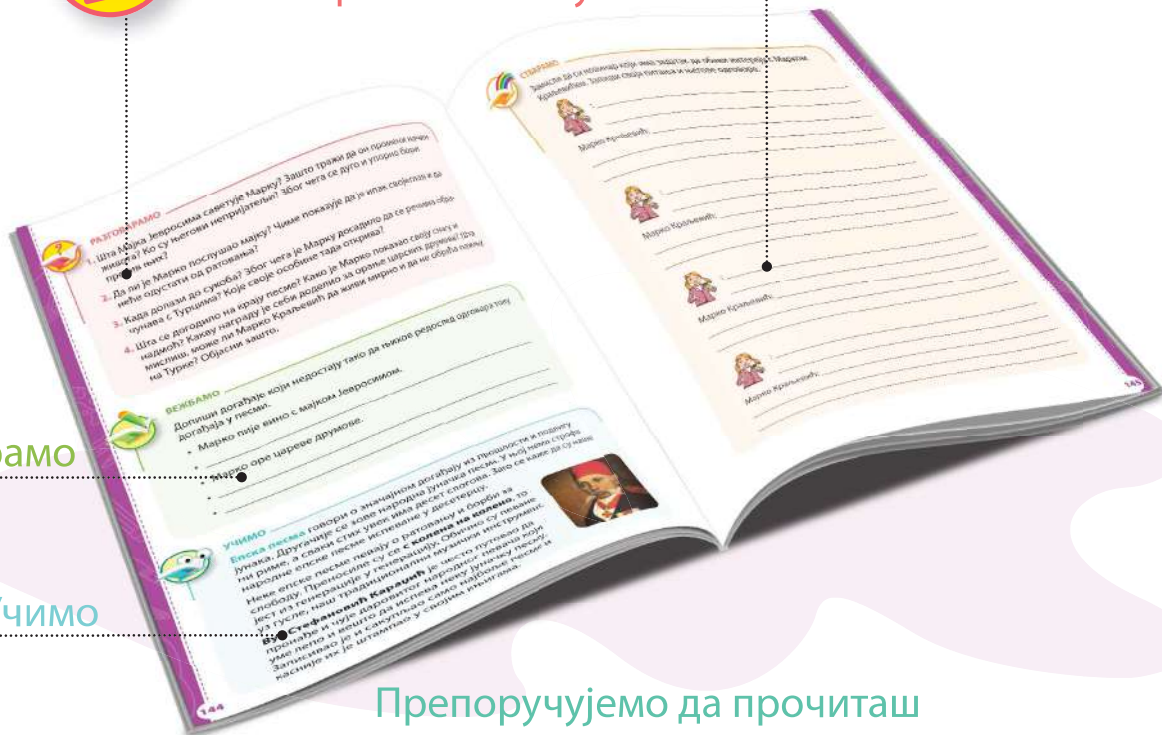
Препоручујемо да прочиташ

Вежбамо
задаку у
Радној свесци

Радна
свеска

Непознате речи

Задаци за обнављање градива

Сазнај о писцу

ОБНАВЉАЛИЦА

- Које од ових песама је написао Драган Ђукић?
а) „Шта је отац“ и „Шта је најбоље“
б) „Лулуца дама“ и „Шта је отац“
в) „Свакога дана“ и „Свакога дана“
г) „Шта је најбоље“ и „Свакога дана“
Закружи слово испред тачног одговора.
- Допуни стихове речима које недостају. Затим запиши наслов песме и које су наведени стихови.
_____ од зајца!
_____ од зајца!
Можеш, _____ ми само руке ове
Наслов песме је _____
- Која тема је заједничка лирским песмама „Шта је најбоље“ и „Лулуца дама“?
а) неосибице деце жеље
б) љубав детета према мајци
в) брига мајке за здравље детета
Закружи слово испред тачног одговора.
- Коју реч можеш да употребиш уместо речи **дијалог**?
а) договор
б) разговор
в) свађа
Закружи слово испред тачног одговора.

Бранко Степановић (1960)
Рођен је у маринској Краљевини, порекло Бачке. Детињство је провео у Сремској Рави. Живео је у Београду, Београдској Општини. Највише је волео да чита. Читао је многе књиге, посебно о историји Срба. Написао је многе књиге, посебно о историји Срба. Написао је многе књиге, посебно о историји Срба.

ВЕЖБАЈМО

- По чему закључујемо да је Бранко Степановић прочитао много песама о Марку Краљевићу пре него што је написао „Замисао Марку Краљевићу“?
- Шта је неосибице у стиховима о Марковом ратнику?
- Објасни како разликујеш следеће стихове:
„Свакога дана“ и „Шта је најбоље“.

Сви важни појмови на једном месту

Специјалан задатак

БЕЖАЊЕЊА ВАЖНИХ ПОЈМОВА

РЕЧНИК

Речник непознатих речи

САДРЖАЈ

ШТА ЈА ВИДИМ ПОКРАЈ ПУТА

Септембар , Душан Костић	10
Зима , Душан Васиљев	12
Какве је боје поток , Grigor Vitez	14
Љубавна песма , Милован Данојлић	16
Вожња , Десанка Максимовић	18
Сврџак и мрави , Lafonten	21
Корњача и зец , Езоп	23
Суђење , Лаза Лазић	25
Изокренута прича , Бранко Ћопић	29
Обнављалица	32

ХАЈДЕ, СВЕТЕ, БУДИ ДЕТЕ

Љутиито мече , Бранислав Црнчевић	36
Аждаја своме чеду тепа , Љубивоје Ршумовић	40
Luckasta pesma , Federiko Garsija Lorka	44
Шта је највеће , Мирослав Антић	46
Свакога дана , Драган Лукић	49
Шта је отац , Драган Лукић	52
Реџ-dve o Piteru , Ijan Makjuan	54
Обнављалица	60

АКО ЖЕЛИШ ДА ТЕ ПРАТИ СРЕЋА

А зашто он вежба , Душан Радовић	64
Никад два добра , Јованка Јоргачевић	68
Лед се топи , Александар Поповић	74
Sebični džin , Oskar Vajld	78
Прича о дечаку и Месецу , Бранко В. Радичевић	84
Hajdi , Johana Špiri (odlomak)	88
Од читања се расте , Јасминка Петровић	98
Михајло Пупин	113
Милева Марић Ајнштајн	116
Обнављалица	118

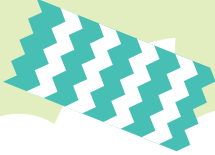
ОТКУД МЕНИ ОВА СНАГА

Домовина се брани лепотом , Љубивоје Ршумовић	122
Химна Светом Сави	124
Златно јагње , Светлана Велмар Јанковић	127
Свети Сава и сељак без среће , народна прича	139
Орање Марка Краљевића , народна епска песма	142
Марко Краљевић и бег Костадин , народна епска песма	146
Занимање Марка Краљевића , Бранко Стевановић	150
Свијету се не може угодити , народна прича	154
Чардак ни на небу ни на земљи , народна бајка	158
Баш-Челик , народна бајка	163
Обнављалица	186

МОЈА БЕЛЕЖНИЦА	188
ОБЈАШЊЕЊА ВАЖНИХ ПОЈМОВА	190
РЕЧНИК	192

лирска
песма

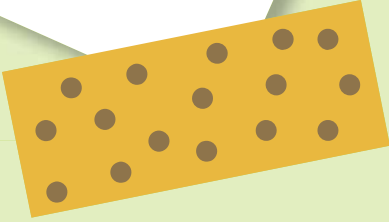
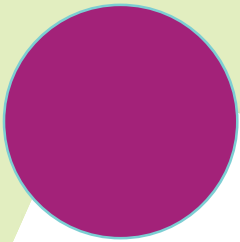
поређење

хумор

пословица

Шта ја видим покрај пута

Душан Костић

Септембар

У жутом ауту дође
јесен, донесе грожђе.

И лишће мог **јаблана**
позлати јесен рана.

Прођоше дани врели,
миришу плодови зрели.

Јесен је, јесен рана
од **бакра** сва **исткана**.

Са гране ластва **вели**:
„Скоро ћу да се селим.”

У клупи ђаче пише:
„Брзо ће магле, кише.”

„**Позна** ме јесен љути” –
вели септембар жути!

Јесен се, јесен рана
прострла преко грана.

У жутом ауту стиже
и жуто лишће ниже...

јаблан – врста дрвета
позлати – учини да добије
боју злата

бакар – метал црвенкасте
боје, од њега се прави
новац

исткана – начињена,
створена, израђена
ткањем

вели – каже

позна – касна

РАЗГОВАРАМО

1. Због чега јесен долази у жутом ауту?
Шта она доноси? Који се мириси шире кад стигне јесен?
2. Опиши како изгледа и шта ради рана јесен у песми.
На који начин је она променила лишће јаблана?
3. Заокружи боје којима песник описује рану јесен.

златна сива жута зеленкаста бакарна смеђа модра

4. Зашто се љути септембар? Ко још у песми најављује промене?
Наведи шта ће се то убрзо догодити у природи.
5. Пронађи сличне строфе у песми. Које су то строфе? Покушај да образложиш због чега је песник у њима поновио неке речи.
6. Шта мислиш, зашто се на крају песме налазе три тачке?
7. Да ли волиш рану јесен? Објасни због чега.

СТВАРАМО

Замисли да је свака строфа у песми једна слика. Која од њих ти се посебно допада? Нацртај је и дај јој назив.

ВЕЖБАМО

Допиши глаголе који казују шта у јесен раде ласте, киша и лишће.

Ласте _____, _____, _____, _____...

Киша _____, _____, _____, _____...

Лишће _____, _____, _____, _____...

Душан Васиљев

Зима

Сва је природа обукла бело:
питоме долине и **горди** брег;
и једна **грлица** мала
у свом гнезду задрхтала.
Пао је први снег.

И дивље звери погнуте главе
полазе у свој спремљени **збег**,
а земља уморно дрема.
Нигде сада живота нема,
јер паде први снег.

Шумица, што се дизала гордо
и небо хтела достићи пре –
спуштених стоји сада глава;
а снег, кô **застор** заборави,
пао је преко ње.

Гласови звона далеко **брује**
и одјек тихо одбија брег.
И као небеске тице,
крупне, свилене пахуљице
падају. Веје снег.

питоме – мирне, тихе, благе

горди – који се уздиже високо, поносан

грлица – питома шумска птица селица из породице голубова

збег – место где се животиње и људи склањају од опасности

застор – завеса, прекривач

брује – одјекују, звоне пригушеним звуком

РАЗГОВАРАМО

1. У кругове упиши бројеве по редоследу којим се појављују песничке слике.

☐ Шумица је прекривена снегом.

☐ Природа се забелела.

☐ Звери одлазе у своје јазбине.

☐ Грлица дрхти у гнезду.

☐ Снег веје.

☐ Звона брује у даљини.

2. Како изгледа зимски пејзаж у овој песми?

Где би могао да се налази посматрач овог призора? На основу чега то закључујеш? Шта он чује? Какви су ти звуци?

3. Опиши како су шума и брег изгледали пре зиме. Како се понашају под тежином белог покривача?

Због чега земља уморно дрема?

4. Како животиње у песми доживљавају зиму?

Куда одлазе дивље звери? Због чега?

Смисли и запиши три разлога због којих је мала грлица задрхтала у свом гнезду.

а) _____

б) _____

в) _____

5. Објасни зашто је снег у овој песми упоређен са застором.

6. Песник је природи и неким појавама у њој приписао људске особине. Напиши на линијама делове песме у којима то препознајеш.

природа: _____

земља: _____

шумица: _____

7. Која осећања је пробудила у теби ова песма о зими и првом снегу? Образложи свој доживљај.

Grigor Vitez

Kakve je boje potok

Zagonetke
Dohvati mi, tata, mjesec

ČITALI STE

Kako živi Antuntun
Kad bi drveće hodalo

PROČITAJ

Potoku koji šumom teče
oprezno priđe jedan jelen
i napivši se vode reče:
– Potok je kao šuma zelen.

Kraj **stijenja** potok i dalje teče
o kamena se lomeć' rebra,
skakutajući zeko reče:
– Potok je ovaj sav od srebra.

Kroz polja potok i dalje teče
pod vedro nebo **izašav**,
a lastavica **ozgo** reče:
– Potok je kao nebo plav.

I potok dalje teče, teče,
nad njim bijeli oblaci stoje,
lebdeći bijeli leptir reče:
– Potok je ovaj bijele boje.

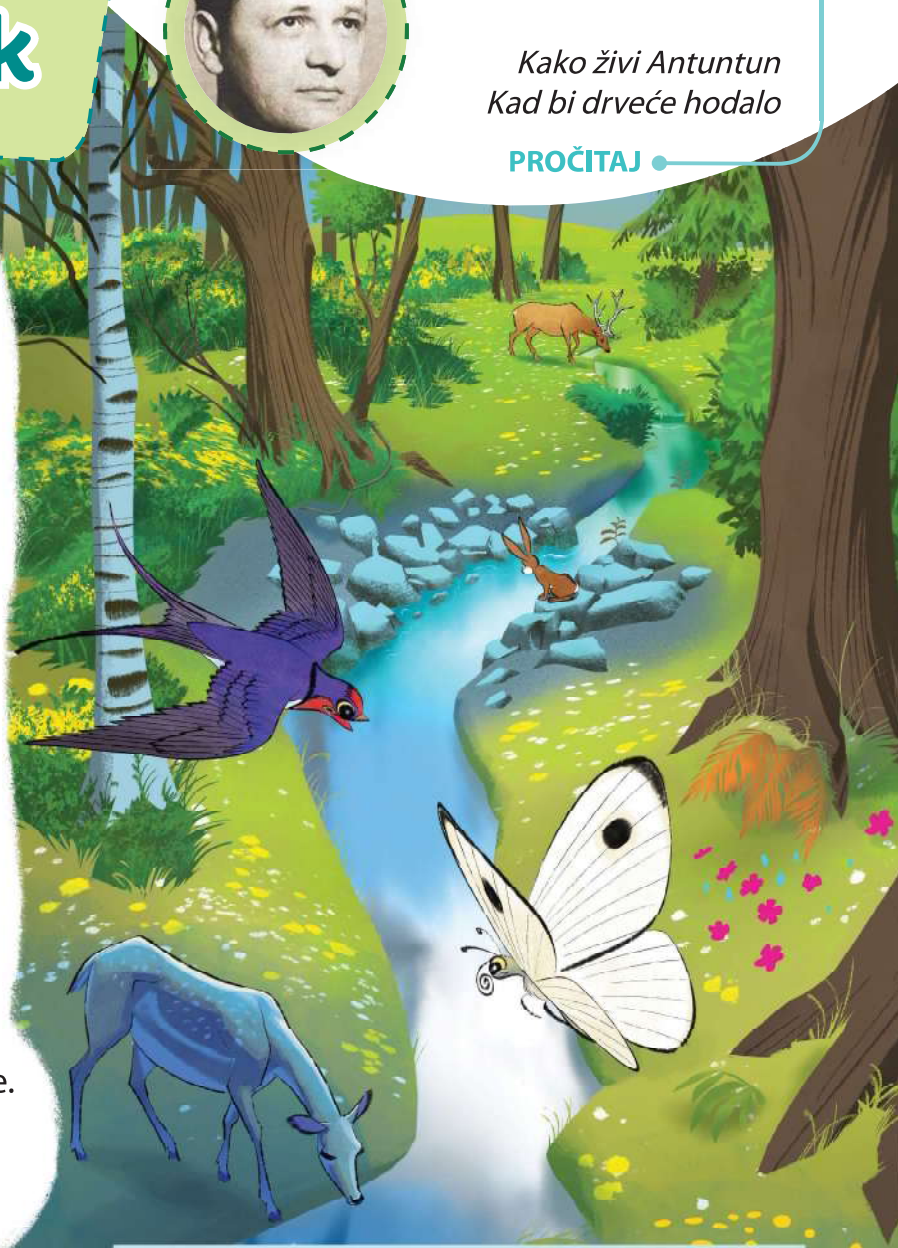
S mnoštvom zvijezda dođe več.
Ugasi svoje boje dan.
Plašljiva srna tiho reče:
– Gle, sav je potok **ozvjezdan**.

stijenje – stene

izašav – izašao je

ozgo – odozgo

ozvjezdan – prekriven
zvezdama

Grigor Vitez (1911–1966)

Rođen je u selu Kosovac, u Hrvatskoj. Pravo ime mu je bilo Grigorije. Završio je učiteljsku školu. Obožavao je da crta i slika. Voleo je Zmajevu poeziju i narodne junačke pesme.

U mojim pjesmama za djecu ima mnogo slika prirode i životinja i mnogo dječjih nestašluka.

RAZGOVARAMO

1. Koji opis potoka u ovoj pesmi ti se posebno dopada?
2. Zbog čega jelen oprezno prilazi potoku? Kako ga opisuje?
3. Na kom je mestu zec ugledao potok? Zašto tvrdi da je potok sav od srebra?
4. Odakle lastavica posmatra potok? Šta ona kaže o boji potoka? Objasni zbog čega.
5. Zašto se leptiru čini da je potok bele boje?
6. Kakva je srna u pesmi? Kada ona prilazi potoku? Kojim rečima srna opisuje potok?
7. S kojim predmetom može da se uporedi površina vode u potoku?
8. Objasni zašto svaka životinja u pesmi drugačije vidi potok.

UČIMO

Potok je **kao** šuma zelen.
Potok je **kao** nebo plav.

Poređenje nastaje kada se uporede bića, predmeti ili pojave koji imaju slične osobine.

U poređenju se obično koristi reč **kao**.

Kada koristimo poređenje, opis je jasniji, potpuniji i slikovitiji.

VEŽBAMO

1. Upiši ponuđene reči na odgovarajuća mesta i dobićeš poređenja.

stena srna voda zvezda kamen jelen

Plašljiv kao _____. Oprezan kao _____.

Sjajan kao _____. Bistar kao _____.

Hladan kao _____. Tvrd kao _____.

2. Smisli i zapiši poređenja pomoću kojih ćeš slikovito opisati sunce, mesec i nebo.

Sunce je kao _____.

Mesec je kao _____.

Nebo je kao _____.

Милован Данојлић

Љубавна песма

Песме за врло паметну децу
Како спавају трамваји
Два сапуна

ПРОЧИТАЈ

Био једном један маслачак.
И био на небу бели облачак.

Облачак горе, маслачак доле.
Гледећи се, почеше да се воле.

Дођоше врућине **нечувене**
и маслачак поче да вене.

Облачак притрча брзо у помоћ:
киша је лила све до у поноћ.

И кад год је било потребе,
облачак даваше све од себе.

Од **благородне**, топле кише
маслачак растао све више, више,

ишао све даље од овог света,
надрастао је сва дрвета,

и једног је дана маслачак
нежно дотакао бели облачак.

нечувене – овде:
страшне

благородна – добра,
племенита

надрастао – постао је
виши од некога или
нечега

Милован Данојлић (1937–2022)

Рођен је у селу Ивановци, близу Љига. У тој варошици завршио је нижу гимназију. Прву песму написао је о старом храсту и показао ју је свом наставнику математике. Желео је да постане новинар.

Четири године сам, свакодневно, преваљивао пешице по четрнаест километара. По снегу, по блату, по киши и по сунцу, у рана јутра и касна поподнева, ми, сељачићи – нижегимназијалци, вукли смо се, у колони, тим путем, досађивали се, играли, крали орахе и шљиве и – читали. Читали смо тако, у ходу.

РАЗГОВАРАМО

1. Шта те је у песми растужило, а шта орасположило?
2. Којим стиховима започиње песма? На какве приче те подсећа такав почетак? Наведи шта је у овој песми нестварно.
3. Чиме су маслачак и облачак били раздвојени? Како су се заволели?
4. Због чега је маслачак почео да вене? На који начин је облачак помогао маслачку? Када је облачак то чинио? Пронађи стихове који о томе говоре. Које особине има облачак у овој песми?
5. Каква је била киша коју је облачак послао? Колико маслачку значи таква киша? Како је он показао облачку захвалност?
6. Шта мислиш, како су се маслачак и облачак осећали када су се додирнули? По чему се види да се маслачак и облачак воле?

УЧИМО

Лирска песма изражава оно што песник види, осети или доживи. У њој су исказана осећања, расположења и мисли.

Лирске песме се обично пишу у стиху.

Стихови су распоређени у строфе и углавном се римују.

СТВАРАМО

Замисли и запиши шта је маслачак рекао облачку кад су се додирнули.

Десанка Максимовић

Вожња

Бајка о лабуду и друге бајке

Загонетке

Првак

Хвалисави зечеви

У гостима

Ливадско звонце

ЧИТАЛИ СТЕ

Возимо се. Покрај пута
разасута

села леже.

Ко попиоци после буре
коњи јуре,
леће, беже.

Врх попока и шипраја
поила, длаја
вечер пада.

Возимо се. Сања цвеће;
мирис слеће
са ливада.

Где, сеоске куће беле
као ширеле
шек пролеће.

Поред пута стабла виша,
шибље, жиша,
леће, леће.

Где, почињу и светлаци,
лећа знаци,
да се лале,
и из тајле шрејше сиве
као живе,
звезде тале.

То бескрајно нежност, текот
и далека
небу лаву
настејани песец блуди,
шито на јуди
мичи лаву.

Возимо се. Покрај пута
разасута
села леже.
Ко попиоци после буре
коњи јуре,
леће, беже.

разасута – разбацана на све стране

бур – снажан и хладан ветар,
обично праћен кишом

шипраг – жбун, грм

вита – витка, танка а висока

шибље – жбуње, грмље

светлаци – овде: свици

трепте – светлуцају, пресијавају се

блуди – лута, скита

Десанка Максимовић (1898–1993)

Рођена је у селу Рабровици код Ваљева. Детињство је провела у Бранковини. Радила је као професор у гимназији. Имала је много пријатеља међу писцима и песницима. Волела је да песме и бајке пише у природи, док седи на неком пању.

Пре него што сам завирила ма у који уџбеник, избројала сам гундељу ноге, јежу бодље, завирила сам у лисичју јаму, сретала зеца и јазавца... Пажњу деце у граду заустављају играчке по изложима, та мала чуда технике, а ја сам се ходајући пољем заустављала крај природних чуда и лепота.

РАЗГОВАРАМО

1. Чиме се возе они који посматрају и описују природу у овој песми?
По чему то закључујеш? Желиш ли да им се придружиш? Због чега?
2. Пронађи и подвучи поређење у првој строфи. Са чиме се пореде коњи?
Наведи речи које показују како се коњи крећу? Шта то говори о возњи?
3. Који се стихови у свакој строфи разликују по дужини? Размисли да ли је ритам песме бржи или спорији када су стихови краћи.
Утврди који се стихови у овој песми римују.
4. О ком годишњем добу говори песма?
Са чим су упоређени светлаци? Објасни због чега.
Које доба дана је описано у песми? Прочитај наглас стихове који потврђују твој одговор.
5. Како изгледа природа у песми онима који се возе? Шта мислиш, како су они расположени док возња траје?
Наброј шта све виде покрај пута, а шта на небу. Који мирис осећају?
6. Упореди прву и последњу строфу. Шта закључујеш?
Да ли се ова возња завршила на крају песме? Образложи свој одговор.
7. Чиме се возиш најчешће? Које ти је омиљено превозно средство?
Испричај шта ти волиш да посматраш док се возиш.

ВЕЖБАМО

Пронађи и допиши одговарајуће речи којима су у песми описани детаљи из природе.

Села су _____. Сеоске куће су _____.

Сеоске куће пролете као _____. Стабла су _____.

Вече је _____ и _____.

Небо је _____, _____, _____, _____.

Месец је _____.

Месец личи на _____. Свици личе на _____.

Звезде су _____ и _____.

Магла је _____.

Lafonten

Cvrčak i mravi

Jedne zime dođe cvrčak mravima i reče:

– Molim vas, dajte mi malo žita da ne umrem od gladi!

Mravi ga zapitaju:

– A šta si letos radio?

– Igrao sam.

– Kad si letos svirao, a ti sad igranj da ti glad prođe! – rekoše mravi i isteraše cvrčka napolje.

RAZGOVARAMO

1. Zbog čega je cvrčak dočekao zimu bez hrane?
Kojim rečima se obratio mravima? Kako se osećao u tom trenutku?
2. Po kojim osobinama su mravi poznati? Šta su oni preko leta radili?
3. Zamisli da su mravi slušali cvrčkovu muziku dok su skupljali žito za zimu.
Opiši kako bi se tada osećali. Kakav bi im bio rad uz cvrčkovo sviranje?
4. Zašto je cvrčak celog leta svirao? Kome je potrebna njegova muzika?
Da je ljudsko biće, kojim poslom bi se cvrčak bavio?
5. Kako su mravi postupili na kraju basne? Šta su odgovorili cvrčku? Zašto mu nisu pomogli?
Kakav je njihov odgovor?
a) nepristojan i duhovit b) grub i podsmešljiv c) smešan i zanimljiv
Zaokruži slovo ispred odgovora koji smatraš tačnim.
6. Koje su osobine mrava u ovoj basni?
bezosećajni drski pristojni duhoviti radoznali sebični
Zaokruži odgovore koje smatraš tačnim.
7. Pokušaj da objasniš značenje poslovice **Sit gladnome ne veruje.**

STVARAMO

Napiši šta su mravi mogli da kažu ili učine kako bi pomogli cvrčku u nevolji.

Лаза Лазић

Суђење

ЛИЦА

ОПТУЖЕНИ, зец

СУДИЈА, лисац

ТУЖИЛАЦ, лисац

СВЕДОК, лисац

БРАНИЛАЦ, зец

(Позорница је декорисана као судска дворана: лево је тужиочев сто, десно браниочев, у средини судијин. Пред судијиним столом је клупа на којој се **шћућурио** зец. Судија, тужилац и сведок имају јасно наглашене костиме лисица, а оптужени и бранилац зеца.)

СУДИЈА: Оптужени, устаните.

ОПТУЖЕНИ: Устао сам.

СУДИЈА: Како се зовете?

ОПТУЖЕНИ: Поштовани судијо, зовем се зец.

СУДИЈА: Зец. Добро. А презиме?

ОПТУЖЕНИ: Немам презиме, поштовани судијо.

СУДИЈА: Шта сте по занимању?

ОПТУЖЕНИ: Па, како, шта ја знам... Животиња, поштовани судијо, **глодар**...

СУДИЈА: Јесте ли разумели зашто сте оптужени и зашто вам се суди?

ОПТУЖЕНИ: Разумео сам, поштовани судијо.

СУДИЈА: Осећате ли се кривим?

ОПТУЖЕНИ: Не, не осећам се кривим.

СУДИЈА: Добро. Реч има тужилац.

ТУЖИЛАЦ: Тужим овде овог зеца за крађу једног купуса. Тужим овог овде зеца за покушај бекства када смо га **гонили** да га ухватимо. Овај овде зец је **преступник**, а уз то и јако брзо трчи. Захтевам да га казнимо!

СУДИЈА: Добро. Нека уђе сведок.

СВЕДОК (улази): Ушао сам.

шћућурио се – савио се, згрчио се

глодар – животиња чији су предњи зуби подешени за глодање

гонили – јурили

преступник – онај ко прекрши закон

СУДИЈА: Јесте ли ви, сведоче, видели када је овај зец украо купус?

СВЕДОК: Ја, хе, хм, да, овај, видео сам.

СУДИЈА: Шта сте видели, сведоче? Испричајте.

СВЕДОК: Хм, хе. Дошао овај овде зец и украо десет главица купуса.

СУДИЈА: Десет! Како сад десет! Па како их је однео?

СВЕДОК: Како? Овај, хм, ја... Па тако: ставио у џеп и однео.

СУДИЈА: Закуните се.

СВЕДОК: Тако ми репа.

СУДИЈА: Верујем вам.

БРАНИЛАЦ: Поштовани судијо, молим за реч.

СУДИЈА: А, изволите, браниоче. Ви браните зеца, је ли тако?

БРАНИЛАЦ: Да. Поставио бих питање тужиоцу.

СУДИЈА: Може.

БРАНИЛАЦ: Цењени тужиоче, волите ли ви кисео купус?

ТУЖИЛАЦ: Не.

БРАНИЛАЦ: А сладак купус? **Пресан?** У салати?

ТУЖИЛАЦ: Не. Брррр.

БРАНИЛАЦ: Разуме се. Тако сам и мислио. А шта сте ви, овако, као животиња? Као животињска врста?

ТУЖИЛАЦ: Ја сам лисац.

пресан – сиров, свеж, некуван, непечен

БРАНИЛАЦ: А ви, сведоче? Шта сте ви?

СВЕДОК: Ја сам лисац.

БРАНИЛАЦ: Хвала. Ето, поштовани судија, ја мислим да зец није крив.

СУДИЈА (бесно устаје и виче): Ја, судија овог суда, сматрам да је крив! (Седа.)

Јер и ја сам лисац, хе-хе. Разумљива ствар... Осуђујем зеца на најтежу казну!... Чек да прочитам пресуду, где ми оно беше, где се затурила? (Судија и тужилац листају по својим књигама и **списима** на столу, и сведок завирује у књиге заједно са њима, не обраћају пажњу на остале у сали. За то време зец-оптужени и зец-бранилац полако, кришом, на прстима и неприметно, излазе из сале.)

СУДИЈА (радосно узвикује): Аха, нашао сам! Дакле...

ТУЖИЛАЦ (такође схвати да су зечеви побегли): Гле! Оптужени нам је побегао!

СВЕДОК: И бранилац, такође! Па, наравно, кад је и он зец!

СУДИЈА (љутито): Мене лисца да надмудри један зец! Нечувено!

ТУЖИЛАЦ и **СВЕДОК:** Нечувено! Нечувено!

(Сва тројица бесно одлазе, расипајући хартије, снажно шкљоцајући **чељустима** и вртећи великим реповима.)

списи – службени (званични) документи
чељуст – вилица, уста са зубима

РАЗГОВАРАМО

1. Где се дешава радња овог драмског текста? Опиши како то место изгледа.
Које животиње учествују у суђењу? Како су им подељене улоге?
2. Зашто се зец шћућурио пред судијиним столом? Ко је у овом суђењу на његовој страни? Због чега тужилац захтева да зец буде кажњен?
3. Допиши реч којом се оптужени и бранилац обраћају судији.
_____ судија
Коју реч бранилац користи кад ословљава тужиоца?
_____ тужиоче
Због чега они тако говоре?
4. Да ли сведок говори истину? На основу чега то закључујеш? А како судија то проверава? Шта мислиш о судији који верује таквом сведоку? Какву пресуду судија доноси? Шта наводи као доказ?
5. Препричај укратко како је бранилац покушао да ослободи зеца оптужби и кривице. Зашто су он и зец кришом побегли из судске дворане?
6. Како су се осећали тужилац, сведок и судија на крају суђења? Објасни због чега је судија био љут.
7. Чиме те је овај драмски текст забавио? Који лик ти се највише допада? Због чега?
8. Подвуци реченице које су те насмејале. Ко их изговара? Покушај и ти да их изговориш тако да засмејеш неког у свом одељењу.

ВЕЖБАМО

1. Допуни реченице одговарајућим именицама и глаголима.
_____ тужи. Бранилац _____.
_____ суди. Сведок _____.
Записничар _____.
2. Прецртај речи које не припадају низу.
а) судар судија пресуда посуда осуда судница
б) тужба тужан оптужен тужбалица тужиоци тужити

Баш-Челик

Народна бајка

---- одломак ----

Бијаше један цар, а имађаше три сина и три ћерке. Кад га већ старост обузме, дође вријеме да умре. На смрти дозове синове и кћери своје, па синовима препоручи да своје сестре **даду** за онога који први дође и запроси их.

– Подајте – рече – тако не били проклети.

Потом цар умре.

Послије његове смрти, пролазили дани за данима, док једне ноћи **стане** неко на вратима лупати: задрма се цијели двор, нека хука, вриска, пјевање, сијевање, би рекао сама ватра око двора сипа. У двору се поплашише и стану од страха дрхтати. Наједанпут неко проговори:

– Отворите, царевићи, врата!

На то **вели** најстарији син царев:

– Не отварајте!

Средњи рече:

– Не отварајте нипошто!

Али најмлађи рече:

– Ја ћу да отворим врата – па скочи и врата отвори.

Како врата отвори, нешто уђе у двор од чега нијесу могли видјети друго ништа осим ватре да сипа, па проговара:

– Ја сам дошао да вам просим сестру најстарију, и то сад овај час да је водим, јер ја не чекам, нити ћу више доћи да је просим, па ми сад одговор дајте, или је дате или не дате, хоћу да знам!

Вели најстарији брат:

– Ја је не дам! Како ћу је дати кад не знам шта си и откуда си? Ноћас дошао, хоћеш одмах да је водиш, па не знам ни гдје бих ишао сестри у **походе**.

даду – удају

стане – почне

вели – каже

поход – одлазак, обилазак

честита – поштена, часна

Средњи вели:

– Ја не дам сестре ноћас да се води.

Али најмлађи вели:

– Ја је дам ако је ви не дате; зар не знате шта је наш отац казао? – па сестру ухвати за руку и дајући је рече:

– Нека ти је сретна и **честита**!

Кад им сестра преко прага пређе, сви у двору падну по земљи од страха. Сева, грми, тутњи, пуца, сав се двор стане љуљати, но то прође и сјутра осване дан. Како сване, они одмах стану гледати да л' има каквога год трага куд је она сила ишла од двора царског, али се ништа знати не може, нигдје никаквога ни трага ни гласа.

Друге ноћи у исто вријеме стане опет онаква сила, хука и писка око двора царског, и неко почне на вратима говорити:

– Отворите, царевићи, врата!

Они се препадну и отворе врата и неке силе страховите почну говорити:

– Дајте дјевојку, средњу сестру, ми смо дошли да је просимо.

Вели најстарији брат:

– Ја је не дам!

Средњи вели:

– Ја не дам сестре наше.

Али најмлађи вели:

– Ја је дам, зар не знате више што је отац наш рекао? – па узме сестру за руку и дајући је рече:

– **На**, нека вам је сретна и честита!

И она сила с дјевојком отиде. Сјутрадан, како сване, отиду браћа око двора и даље, па траже трага да л' се штогод знати може куд је она сила отишла, али ништа на овом свијету није се могло дознати као да није ни долазила.

Треће ноћи у оно исто доба опет се затресе из темеља двор од велике силе и тутњаве и неки глас повиче:

– Отвори врата!

Цареви синови скоче и отворе врата, уђе нека сила па повиче:

– Дођосмо да просимо вашу најмлађу сестру.

Старији и средњи брат повичу:

– Не дамо је ове треће поноћи, заиста морамо бар за ову најмлађу сестру знати куд је дајемо и за кога је дајемо, да је можемо походити као сестру своју.

На то рече брат најмлађи:

– Ја је дајем ако је ви не дате; зар сте заборавили шта је отац на самрти нама препоручио, то није давно било? – па дјевојку за руку говорећи:

– На, води је, па нека ти је сретна и весела!

А она сила оног часа отиде с великом хуком.

Кад сјутрадан сване, браћа се врло забрину што се учини с њиховијем сестрама.

Пошто прође доста времена, стану се браћа једанпут међу собом разговарати:

– Мили боже, да чуда великога! Шта се учини с нашијем сестрама кад не знадосмо ни трага ни гласа куд одоше и за кога се удадоше!

Најпослије један другоме рече:

– Да идемо сестре наше потражити.

И одмах стану се опремати сва три брата, узму новаца за пут, па пођу тражити сестре своје. Тако путујући заиђу у једну планину и цијели дан путоваше. Кад се мрак ухвати, они се договоре да им треба воду имати гдје буду **законачили**, па то и учине; дођу једном језеру, па ту **конак учине** и седну вечерати. Кад почну лијегати да спавају, онда рече најстарији брат:

– Ви спавајте, а ја ћу стражу чувати.

на – ево, држи, узми
законачили – преспавали,
заспали

конак учине – преспавају
аждаха – змијолика
прождрљива неман

трупина – животињско тело
уто – у том тренутку

Тако она два млађа брата заспе, а најстарији остане стражу чувати. Кад буде неко доба ноћи, заљуља се језеро, он се јако препадне кад види да нешто од средине иде управо њему; то је била **аждаха** страховита са два уха, па јуриш на њега учини, но он потегне нож и удари је и главу јој одсијече, па уши одсијече и к себи их у џеп остави, **трупину** и главу баци у воду натраг. **Уто** сване;

али браћа јоште спавају, ништа нијесу знали шта је најстарији брат учинио. Он их пробуди, а не каже им ништа.

Одатле се подигну и стану путовати даље. Кад се мрак почне приближавати, стану они једнако говорити да треба гдјегод близу воде заноћити, и сами се уплаше јер су заишли у неке опакe планине. Дођу једноме малом језеру, ту рекну ноћити; наложе ватру и што су имали вечерају, потом пођу да легну спавати. Тада вели онај средњи брат:

– Ви спавајте, ја ћу ноћас чувати стражу.

Она два заспе, а он остане да чува стражу. Уједанпут **брчак** удари из језера, кад имаш шта и видјети: аждаха са двије главе, па јуриш да их сва три пождере; али он скочи и повади нож, дочека аждаху и одсијече јој главе обадвије; потом одсијече уши и себи их у џеп остави, а остало баци у језеро. Но браћа за то ништа не знају јер оба спаваше до бијеле зоре. Када сване, онда средњи брат повиче:

– Устајте, браћо, свануло је!

А они одмах скоче, опреме се и пођу даље путовати, ама нијесу знали ни гдје су ни у којој земљи. Велик страх их **попадне** да у оној пустињи од глади не **поскапају** па се стану богу молити да би се пуста села, вароши или ма кога видјети могло, јер већ трећи дан луташе по истој пустињи и нигдје краја ни **конца** видјети не могоше. Најпослије дођу порано опет код једног великог језера и договоре се да даље не путују него ту код језера да пре-ноће јер, веле – може бити, ако даље одемо, да воде не нађемо гдје би могли заноћити – па тако ту и остану. Наложу ватру велику, вечерају и спреме се да легну спавати.

брчак – талас

попадне – спопадне, обузме

поскапају – умру

конац – овде: завршетак

Онда најмлађи брат рече:

– Спавајте вас двојица, ноћас ћу ја стражу чувати – те тако она двојица легну и заспе, а најмлађи најбоље гледаше око себе и често на језеро очи обрађаше. Прође неко доба ноћи, док се све језеро стаде љуљати, пљусак од језера удари по ватри и загаси је половину, он потегне сабљу па стане до саме ватре, ал’ ето се помоли аждаха са три главе, па на браћу јуриш и да их сва три прождере. Но најмлађи брат буде јуначка срца, не буди браћу своју, него сrete аждаху па је удари трипут и све три јој главе одсијече, потом одмах уши одсијече и остави их себи у џеп, а трупину баца у језеро.

Док је он то чинио, ватра се од оног великог пљуска угасила сасвијем. Онда он, не имајући чим ватру **зажећи**, а браћу не **хотећи** будити, пође мало у пустињу не би л' штогођ видјети могао, али нигдје ништа. Најпослије попне се на једно дрво високо, па кад изађе уврх дрвета, погледа на све стране не би л' штогод видјети могао. Гледајући тако дуго, опази ватру да се сјаји, па му се учини то близу; **скине се** са дрвета, па пође да ватру донесе и код браће наложи. Тако је дуго ишао, све му се чинило близу, кад наједанпут дође у једну пећину, у пећини гори велика ватра и ту има девет дивова, па натакли два човека те их пеку уз ватру, једног са једне, а другог са друге стране ватре, а на ватри стоји један **котао** велики, пун исјечених људи. Кад то царев син видје, јако се препадне, би се вратио, ама се не може, нема се куд тамо. Онда повиче:

– Добар вечер, моја дружино, ја вас тражим одавно.

Они га добро дочекају и рекну му:

– Бог ти помогао кад си нам друг!

Он одговори:

– Ваш **довијека** остајем и за вас ћу мој живот дати.

– Хе – веле – кад ти мислиш наш друг да будеш, хоћеш ли ти људе јести и с нама у **чету** ићи?

Одговори царевић:

– Хоћу, што год ви радите, то ћу и ја радити.

– Е, вала, добро кад је тако, сједи!

Па сви посједају око ватре, скину онај котао, поваде онда месо па почну јести. С њима и царевић једе, ама им очи зава-
ва па баца месо преко себе, тако и печење поједу све; па онда рекоше:

– Хајде да идемо у лов, јер сјутра треба јести.

Одатле пођу свих девет и царевић десети.

– Хајде – веле му – овдје има један град и у њему цар **сједи**, одатле се ми хранимо већ има томе више година.

Кад се близу града примакну, онда изваде двије јеле с гранама из земље па их понесу са собом, а кад дођу до града, једну јелу прислоне уз бедем и повичу царевићу:

– Хајде – веле – ти пењи се горе на **бедем** да ти ову другу јелу додамо, па је узми за врх и пребаци је у град, а врх јој задржи код себе да сиђемо низ њу доле у град.

Он се попење, па онда рече њима:

– Ја не знам што ћу, нијесам овдје увјежбао ово мјесто, не умијем је претурити, но ходите који од вас да ми покажете како ћу је претурити.

Један се од дивова испење, ухвати за врх од јеле и претури је у град, а врх јој задржи код себе. Кад се он тако намјести, онда царев син тргне сабљу па га дохвати по врату те му одсијече главу, а див падне у град унутра. Онда он рече:

– Е, сад, хајте, по један редом да вас ја овамо спуштим.

Они, не знајући што је са онијем горе на бедему било, пођу један по један, а царевић њих све по врату, док свих девет посијече, па се спусти низ јелу и полако сиђе доле у град. Онда пође по граду **унакрст**, али никог живог да чује, све пусто! Сам у себи помисли:

– Баш су то све дивови **искоријенили** и понијели! – па онда, дуго по граду **тумарајући**, нађе једну кулу **здро** високу, и види гдје у једној соби свијећа гори. Он отвори врата, па уз кулу те у собу. Кад тамо, ал' има шта и видјети: соба украшена златом и свилом и **кадифом**, у њој нема никога до једне дјевојке, а та дјевојка лежи на једном кревету па спава. Чим царевић уђе у собу, отму му се очи гледати дјевојку, како је врло лијепа. У исто вријеме смотри да иде једна велика змија низа зид, тако се пружила да јој

зажећи – упалити

хотећи – хтеде

скине се – овде: сиђе

котао – већи метални суд са ручком, служи за кување јела

довијека – заувек

чета – група

сједи – овде: влада, царује

бедем – заштитни дебео зид

унакрст – на разне стране

искоријенили – уништили

тумарајући – ићи без циља

здро – овде: врло, веома

кадифа – врста меке свилене тканине

је глава више главе дјевојчине била близу, па се издигне и уједанпут дјевојку у чело међу очи да уједе. Онда он притрчи, па повади мали нож, и прибоде змију у чело уз **дувар**, па онда овако проговори:

– Дабогда да се овај мој ножић не да ником извадити без моје руке! – па онда похита да се натраг врати.

Пређе преко бедема, уз јелу се испење и низ јелу сиђе на земљу. Кад дође у пећину гдје су дивови били, узме ватре па потрчи и дође браћи, гдје их још затекне да спавају. Он ватру наложи, а сунце огране и сване се; онда он браћу избуди те устану и тако пођу даље. Истог дана наиђу на пут који води томе граду.

дувар – зид

РАЗГОВАРАМО

1. Како је цар на самрти саветовао синове? Ко је једини поштовао очеву жељу? Шта се догађало у њиховом двору када су просци долазили по цареve кћери?
2. Зашто су браћа одлучила да крену на пут? Каква су места бирали за преноћиште? Опиши шта се сваком од њих дешавало док су остала двојица спавала. Због чега о томе нису говорили један другоме? Какве су доказе имали за своје јунаштво?
3. На кога је најмлађи царевић наишао у пећини? Које особине су му помогле да преживи тај сусрет? Када је показао да је веома досетљив и сналажљив? Како је спасао девојку која је спавала у кули?

У том је граду живео један силан цар који је свакога јутра ишетао у град и тужно сузе прољевао што му народ у граду од дивова страда и поједен би, па се све бојао да му и ћерка једном не буде поједена; зато порани истога јутра па стане гледати по граду, а град опустјео – већ је мало и народа још остало јер су све дивови појели, па оде тамо-амо по граду, кад наједанпут види неке јеле онако читаве из земље извађене па уз бедем прислоњене, а кад дође ближе, има чудо и видјети: девет дивова баш онијех **крвника** градскијех, а њима свијема главе посјечене. Кад цар то види, јако се обрадује, а свијет се скупи и бога стане молити за здравље онога који их је посјекао. У исто вријеме дођоше и слуге из двора царскога и јаве цару како је хтјела змија да његову ћерку уједе. Како то цар чује, одмах отиде у двор па управо у ону собу својој кћери, кад тамо, види змију прибудену уза зид, па хтједе сам нож да извади из дувара, ама није могао.

крвник – непомирљиви непријатељ
обдари – дарује
крчма – гостионица, кафана
крчмар – власник крчме

Онда цар учини заповијест на све стране по његовом царству и огласи: ко је дивове побио и змију прибô, нека дође да га цар **обдари** великијем даром и да му ћерку за жену даде. То се огласи по цијеломе царству његовом и цар заповједи да се главне **крчме** по великим друмовима поставе, па свакога путника да питају није ли дознао ко је дивове погубио, па кад

који чује за тог човјека, да цару јави, а тај човјек нека брже по награду оде цару да га цар обдари. То се тако по царевој заповијести и учини – крчме поставе на главне друмове и сваког путника питали би и за то казивали му.

Послије неког времена ова тројица царских синова, тражећи сестре своје, дођу у једну од тијех крчми да заноће, те учине ту конак, а послвије вечере дође **крчмар** и у разговору с њима стане се хвалити шта је он од јунаштва починио, па онда запита њих:

– А јесте ли и ви штогод учинили досад?

Онда отпочне најстарији брат говорити:

– Кад сам пошао с мојом браћом по овом путу, прву ноћ кад смо дошли коначити код једног језера у некој великој пустињи, кад браћа моја оба спаваху, а ја чувах стражу, наједанпут аждаха пође из језера да нас прождере, а ја онда повадим нож и одсијечем јој главу: ако не вјерујете, ево јој увета од главе! – па извади уши и на сто их баци.

Кад то чу онај средњи брат, и он рече:

– Ја сам, кад сам чувао стражу на другом конаку, посјекао аждаху од двије главе; ако не вјерујете, ево увета од обје главе! – па извади уши и њима их покаже.

Онај најмлађи ћути. Поче га крчмар питати:

– Богме, момче, твоја су браћа јунаци, а да чујемо јеси ли и ти штогод учинио од јунаштва?

Онда најмлађи брат отпочне да казује:

– И ја сам нешто мало учинио. Кад смо заноћили ону ноћ код језера у пустињи, ви сте, браћо, спавали, а ја сам чувао стражу. Кад би неко доба ноћи, заљуља се све језеро и изађе троглава аждаха и хтједе нас да прождере; онда ја повадим сабљу и главе јој све три одсијечем; ако не вјерујете, ево шест ушију од аждахе.

Томе се и сама браћа зачуде, а он настави казивати:

– И у томе се ватра угаси, а ја пођем да ватре потражим. Тумарајући по планини, нађем у једној пећини девет дивова – и тако им све по реду каже што је учинио, и сви се томе чуду зачудише.

Кад то крчмар чује, брже потрчи и цару све јави, а цар му даде много новаца, па брже пошаље своје људе да сва три царева сина њему доведу. Кад они изиђу пред цара, цар запита најмлађега царевића:

– Јеси ли ти све то чудо у овоме граду починио – дивове исјекао и кћер моју од смрти сачувао?

– Јесам, честити царе – одговори најмлађи царевић.

Онда му цар даде своју кћер за жену и допусти му да је он први до њега у своме царству, а оној двојици старије браће рече цар:

– Ако хоћете, и вас хоћу оженити, па вам добре дворе саградити – но они њему кажу да су ожењени обојица и цијелу му истину открију како су пошли да сестре своје траже.

Кад цар све то чује, заустави само

оног најмлађег код себе као **зета**,

а оној двојици даде двије ма-

зге новаца и тако оба старија

брата врате се своме дво-

ру и у своје царство. Онај

најмлађи једнако ми-

шљаше за својијем се-

страма и хтједе да иде

да их тражи, али му је

опет било и жао оста-

вити своју жену, а и цар

му то не **даше** учинити;

и тако он за сестрама

својима једнако **вењаше**.

